Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
L serija

2024/2143

2024 8 9

KOMISIJOS REKOMENDACIJA (ES) 2024/2143

2024 m. liepos 29 d.

kuria dėl principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio aiškinimo gairės

(pranešta dokumentu Nr. C(2024) 5284)

EUROPOS KOMISIJA,

atsižvelgdama į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 292 straipsnį,

kadangi:

(1) Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2012/27/ES [1] nustatytas reikalavimas pasiekti pagrindinį tikslą iki 2030 m. Sąjungos lygmeniu sutaupyti bent 32,5 % energijos;

(2) 2023 m. rugsėjo 13 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/1791 [2]. Tai nauja Direktyvos 2012/27/ES redakcija – kai kurios tos direktyvos nuostatos liko nepakeistos, tačiau nustatyta ir naujų reikalavimų. Visų pirma, iškelti gerokai platesnio užmojo 2030 m. energijos vartojimo efektyvumo uždaviniai, be kita ko, susiję su principu „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“;

(3) Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) 2018/1999 [3] apibrėžtu principu „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ grindžiama ES energetikos sistemos integravimo strategija [4]. Direktyva (ES) 2023/1791 šis principas sustiprintas ir pirmą kartą nustatomos jo praktinio taikymo sąlygos.

(4) kad principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ turėtų poveikį, nacionalinio, regioninio, vietinio ir sektorių lygmens sprendimų priėmėjai jį turi nuosekliai taikyti visais aktualiais scenarijais ir priimdami visus aktualius politikos, planavimo bei pagrindinių investicijų sprendimus, nuo kurių priklauso energijos vartojimas ar tiekimas, t. y. sprendimus dėl didelio masto investicijų, kurių kiekvienos vertė viršija 100 000 000 EUR arba 175 000 000 EUR transporto infrastruktūros projektų atveju. Todėl šį principą reikia taikyti ir energetikos, ir ne energetikos sektoriuose;

(5) vis dėlto šį principą valstybės narės galėtų taikyti plačiau, pavyzdžiui, sumažinusios pirmiau minėtų verčių dydžius arba tas ribas sumažinusios konkretiems sektoriams arba konkrečių tipų projektams, jei didelio energijos vartojimo efektyvumo galimybės kitaip, jų manymu, nebūtų išnaudotos;

(6) kad principas būtų taikomas pagal nustatytas taisykles, reikia teisingos sąnaudų ir naudos analizės metodikos, kad visapusiškai ištyrus įtaką ekonomikai, visuomenei ir aplinkai būtų sudarytos palankios sąlygos diegti efektyvaus energijos vartojimo priemones ir būtų galima tinkamai stebėti principo taikymą nustačius, kuris subjektas arba subjektai yra atsakingi už stebėjimą kiekvienoje valstybėje narėje. Sąnaudų ir naudos analizės turėtų būti sistemingai

[1] 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/27/ES dėl energijos vartojimo efektyvumo, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2009/125/EB ir 2010/30/ES bei kuria panaikinamos direktyvos 2004/8/EB ir 2006/32/EB (OL L 315, 2012 11 14, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2012/27/oj).

[2] 2023 m. rugsėjo 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/1791 dėl energijos vartojimo efektyvumo, kuria iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2023/955 (OL L 231, 2023 9 20, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/1791/oj).

[3] 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013 (OL L 328, 2018 12 21, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1999/oj).

[4] Nustatyta Komisijos komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Neutralaus poveikio klimatui ekonomikos stimuliavimas: ES energetikos sistemos integravimo strategija“, COM(2020) 299 *final*.

rengiamos ir atliekamos, jos turėtų būti grindžiamos naujausia informacija apie energijos kainas ir turėtų apimti kainų didėjimo scenarijus, pavyzdžiui, dėl Sąjungos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos (ES ATLPS) taikymo ir išplėtimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB ([5]), kad būtų skatinama taikyti energijos vartojimo efektyvumo priemones;

(7) pirmenybė turėtų būti teikiama paklausos lankstumui ir priemonėms, kurios siekiant politikos tikslų yra ekonomiškai efektyvesnės nei investicijos į energijos tiekimo infrastruktūrą. Poveikis turėtų būti įvertintas energijos nepritekliaus atžvilgiu. Valstybės narės turėtų atsižvelgti į galimą paklausos lankstumo naudą taikydamos principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ ir, kai aktualu, dėdamos pastangas didinti integruotos energetikos sistemos efektyvumą, apsvarstyti paklausos atsako tiek centralizuotu, tiek decentralizuotu lygmeniu, energijos kaupimo ir išmaniąsias priemones;

(8) valstybės narės gali savo nuožiūra pasirinkti geriausiai jų nacionalines aplinkybes atitinkančius būdus energijos taupymo paslaugų reikalavimams perkelti į nacionalinę teisę ir jiems įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, rekomenduotina aktualias Direktyvos (ES) 2023/1791 nuostatas aiškinti nuosekliai, nes tai padėtų visose valstybėse narėse, rengiančiose Direktyvos (ES) 2023/1791 perkėlimo į nacionalinę teisę priemones, ją suprasti vienodai;

(9) Komisijos rekomendacijoje (ES) 2021/1749 ([6]), visų pirma jos priede, pateiktos aktualios gairės ir pavyzdžiai, kaip energetikos sektoriaus ir platesnio masto sprendimus priimti taikant principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“,

PRIĖMĖ ŠIĄ REKOMENDACIJĄ:

1. Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnį į nacionalinę teisę valstybės narės turėtų perkelti laikydamosi šios rekomendacijos priede pateiktų aiškinimo gairių.

Priimta Briuselyje 2024 liepos 29 d.

Komisijos vardu
Kadri SIMSON
Komisijos narė

([5]) 2003 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB, nustatanti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 96/61/EB (OL L 275, 2003 10 25, p. 32, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2003/87/oj).

([6]) 2021 m. rugsėjo 28 d. Komisijos rekomendacija (ES) 2021/1749 dėl principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ praktinio taikymo. Principo įgyvendinimo priimant sprendimus energetikos ir kituose sektoriuose gairės ir pavyzdžiai (OL L 350, 2021 10 4, p. 9, ELI: http://data.europa.eu/eli/reco/2021/1749/oj).

PRIEDAS

1. **Įvadas**

Čia pateikiamos gairės, kaip valstybės narės turi aiškinti Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnį perkeldamos jį į savo nacionalinės teisės aktus. Vis dėlto teisiškai privalomas Sąjungos teisės aktų aiškinimas priklauso išimtinei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo kompetencijai.

Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės energetikos ir ne energetikos sričių planavimo, politikos ir pagrindinių investicijų sprendimus priimtų įvertinusios energijos vartojimo efektyvumo sprendimus (toliau – energijos vartojimo efektyvumo priemonės). Tame straipsnyje taip reikalaujama, kad būtų sukurti stebėjimo mechanizmai, skatinama taikyti sąnaudų ir naudos analizės metodikas ir šalinamos kliūtys, trukdančios taikyti principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. Energijos vartojimo efektyvumo priemonės turėtų būti kur kas platesnės nei vien galutinės energijos taupymas ir turėtų taip pat apimti paklausos išteklius (paklausos atsaką, energijos kaupimą, išmaniuosius sprendimus) bei efektyvų energijos konvertavimą, perdavimą ir skirstymą. Tikimasi, kad Direktyvą 2023/1791 į nacionalinę teisę perkėlusios valstybės narės principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ įtrauks į savo sprendimų priėmimo bei leidimų išdavimo procesus ir jį taikydamos priims visus aktualius būsimus planavimo, politikos ir pagrindinių investicijų sprendimus.

2. **Teisinės ir politinės aplinkybės**

Reglamento (ES) 2018/1999 2 straipsnio 18 punkte apibrėžtas principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ grindžiamas prielaida, kad strategiškai investuojant į efektyvų energijos vartojimą galima optimaliomis sąnaudomis sumažinti paklausą, vadinasi, ir papildomos energijos gamybos ir infrastruktūros poreikį bei su tuo susijusias sąnaudas.

Direktyvos (ES) 2023/1791 preambulės 15 konstatuojamojoje dalyje teigiama, kad principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ – *visa apimantis principas ir į jį turėtų būti atsižvelgiama […] visuose sektoriuose […]. Energijos vartojimo efektyvumo sprendimai turėtų būti svarstomi kaip pirma galimybė priimant politikos, planavimo ir investavimo sprendimus ir nustatant naujas taisykles pasiūlos srityje ir kitose politikos srityse.*“

Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio įgyvendinimui aktualioje Rekomendacijoje (ES) 2021/1749 nustatytos konkrečios priemonės ir veiksmai, kaip padėti valstybėms narėms taikyti principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. Atsižvelgti į tą rekomendaciją valstybės narės raginamos Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 3 dalyje.

Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnis yra susijęs su jos 7 straipsniu, kuriame valstybių narių reikalaujama užtikrinti, kad perkančiosios organizacijos ir perkantieji subjektai viešąsias sutartis ir koncesijas sudarytų taikydami principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, jei tų sutarčių ir koncesijų vertė ne mažesnė už nustatytąją Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/23/ES ([1]) 8 straipsnyje, Direktyvos 2014/24/ES ([2]) 4 straipsnyje ir Direktyvos 2014/25/ES ([3]) 15 straipsnyje.

Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnis yra susijęs ir su jos 27 straipsniu, kurio laikydamosi valstybės narės turi užtikrinti, kad dujų ir elektros energijos perdavimo ir skirstymo sistemų operatoriai planuotų bei plėtotų tinklą ir priimtų investavimo sprendimus taikydami principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. Be to, 27 straipsnyje reikalaujama, kad nacionalinės energetikos reguliavimo institucijos joms Europos Parlamento ir Tarybos direktyvose 2009/73/EB ([4]) ir (ES) 2019/944 ([5]) numatytas reguliavimo užduotis, susijusias su jų sprendimais dėl dujų ir elektros energijos infrastruktūros veikimo, įskaitant sprendimus dėl tinklo tarifų, vykdytų taikydamos principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“.

([1]) 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo (OL L 94, 2014 3 28, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2014/23/oj).

([2]) 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB (OL L 94, 2014 3 28, p. 65, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj).

([3]) 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB (OL L 94, 2014 3 28, p. 243, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2014/25/oj).

([4]) 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/55/EB (OL L 211, 2009 8 14, p. 94, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/73/oj).

([5]) 2019 m. birželio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/944 dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2012/27/ES (OL L 158, 2019 6 14, p. 125, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj).

3. **Šiose gairėse ir Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnyje vartojami terminai ir sąvokos**

3.1. **Planavimo, politikos ir pagrindinių investicijų sprendimų skirtumai**

Planavimo, politikos ir pagrindinių investicijų sprendimai nėra griežtai atskirti nei Direktyvoje (ES) 2023/1791, nei Rekomendacijoje (ES) 2021/1749. Čia pateikiami Komisijos tarnybų argumentais grindžiami paaiškinimai yra tik orientaciniai. 1 lentelėje apibendrintos planavimo, politikos ir pagrindinių investicijų sprendimų ypatybės.

1 lentelė

Planavimo, politikos ir pagrindinių investicijų sprendimų palyginimas

Sprendimo rūšis	Aprašymas	Pavyzdžiai	Pagrindiniai principai
Planavimo sprendimai	Aukšto lygmens strateginės alternatyvos, susijusios su energetikos sistemomis ir ne energetikos sektoriais, pasirenkamos orientuojantis į energetikos priemonių tendencijas, galimybes jas įdiegti ir į jų vertinimą.	Viešojo sektoriaus planavimas: Reglamento (ES) 2018/1999 ([1]) 3 straipsnyje nurodyti integruoti nacionaliniai energetikos ir klimato srities veiksmų planai; tinklo dešimtmečio plėtros planai; nacionaliniai transporto planai; darnaus judumo mieste planai; Direktyvos (ES) 2023/1791 25 straipsnio 6 dalyje nurodyti vietinio šildymo ir vėsinimo planai Privačiojo sektoriaus planavimas: strateginis verslo planavimas; nekilnojamojo turto planavimas; transporto priemonių parko planavimas	Nebūtinai siejama su konkrečiu įsipareigojimu skirti lėšų projektams.
Politikos sprendimai	Nacionalinių, regioninių ir vietos valdžios institucijų rengiamos, persvarstomos ir įgyvendinamos didelį poveikį energijos vartojimui darančios politikos kryptys ir teisės aktai.	Finansavimo schemos; energetikos rinkos kūrimas ir reguliavimas: standartai ir normos; energijos ir CO_2 mokesčiai; informavimo ir informuotumo didinimo priemonės.	Reikia užtikrinti, kad esamos ir naujos politikos kryptys būtų suderintos su principu „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“.
Pagrindinių investicijų sprendimai	Įsipareigojimas konkretiems pavieniams projektams, turintis konkrečių finansinių padarinių.	Tinklo infrastruktūra; jungiamoji elektros energijos perdavimo linija; didelis jūros vėjo elektrinių parkas; vandenilio gamybos pajėgumas, didelio masto energijos kaupimas, pastatų kūrimo projektas, nauja arba išplėsta oro transporto infrastruktūra, nauji greitkeliai.	Materialūs projektai, kuriems paskirti finansiniai ištekliai.

([1]) 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013 (OL L 328, 2018 12 21, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1999/oj).

3.2. **Kokios sąnaudos laikomos sąnaudomis pagal pagrindinių investicijų sprendimus?**

Su materialiuoju turtu susijusiam pagrindinių investicijų sprendimui įgyvendinti energetikos sistemų arba ne energetikos sektoriuose reikia kapitalo sąnaudų. Prie jų priskiriamos materialiojo turto įsigijimo arba modernizavimo sąnaudos (pavyzdžiui, mašinoms arba įrangai pirkti, žemei įsigyti) ir infrastruktūros statybos arba įrengimo sąnaudos. Prie jų taip pat galėtų būti priskiriamos projektavimo ir gamybos, leidimų išdavimo ir pradinio mokymo naudoti naują įrangą arba infrastruktūrą sąnaudos. Tokios pradinės sąnaudos duoda ilgalaikę naudą.

Prie pradinių investicijų nepriskiriamos veiklos sąnaudos, kurios yra einamosios gaminio naudojimo, verslo arba sistemos veikimo sąnaudos. Įgyvendinant infrastruktūros projektą, veiklos sąnaudos, be kita ko, yra energijos sąnaudos, įprastinės techninės priežiūros bei remonto išlaidos ir kitos išlaidos, susijusios su kasdieniu infrastruktūros naudojimu. Pradiniame investavimo sprendime į tokias sąnaudas paprastai neatsižvelgiama, nes jos yra periodinės, dažnai kintamos ir susidaro faktiškai naudojant įrengtą ir atiduotą naudoti turtą.

Direktyvoje (ES) 2023/1791 nenurodyta, ar pagrindinių investicijų sprendimai apibrėžiami atsižvelgiant į kapitalo ir (arba) veiklos sąnaudas. Todėl reikia atsižvelgti į visas aktualias (kapitalo, veiklos arba kitų rūšių) sąnaudas.

3.3. **Infrastruktūros projektų įgyvendinimas pakopomis pagal pagrindinių investicijų sprendimus**

Jei projektas, pavyzdžiui, vėjo elektrinių parko statyba arba greitkelių tiesimas, įgyvendinamas pakopomis, turėtų būti laikoma, kad jis įgyvendinamas pagal vieną investavimo sprendimą, todėl skaičiuojant, ar projektas viršija Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 1 dalyje nustatytas investicijų ribas, turėtų būti atsižvelgiama į visas projekto pakopų kapitalo sąnaudas.

Pavyzdžiui, vienam investavimo sprendimui prilygsta visas vėjo elektrinių parkas, net jei kiekviena vėjo jėgainė tame vėjo jėgainių parke gali elektros energiją gaminti ir tiekti nepriklausomai. Panašiai ir daugiametis greitkelio tiesimo projektas, vertinant investiciją, turėtų būti svarstomas visas, net jei pavienėmis tokio kelio atkarpomis bus galima važiuoti nepriklausomai nuo kitų.

3.4. **Ne energetikos sektoriai**

Ne energetikos sektoriai yra ekonomikos sritys, kurios nėra pirmiausia susijusios su energijos gamyba, perdavimu, skirstymu arba pardavimu. Tokiuose sektoriuose energija yra vartojama ir yra būtina, kad jie veiktų, tačiau energijos gamyba arba tiekimas nėra jų pagrindinė funkcija. Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 1 dalyje pateiktas nebaigtinis ne energetikos sektorių pavyzdžių sąrašas, kuriame įrašyti pastatų, transporto, vandens, informacinių ir ryšių technologijų, žemės ūkio ir finansų sektoriai.

Laikantis Eurostato energinių produktų balanso metodikos ([6]), ne energetikos sektoriais būtų galima laikyti su galutiniu energijos vartojimu susijusius sektorius (Eurostato kodas FC_E). Prie tokių sektorių priskiriama pramonė (FC_IND_E), transportas (FC_TRA_E) ir kiti sektoriai (FC_OTH_E), kaip antai komercinės ir viešosios paslaugos, namų ūkiai, žemės ūkis bei miškininkystė ir žuvininkystė. Todėl 3 straipsnio 1 dalyje pateiktas orientacinis sąrašas galėtų būti tapatinamas su Eurostato galutinio energijos suvartojimo sektoriais arba nacionalinėmis galutinio energijos suvartojimo sektorių grupėmis.

4. **3 straipsnyje nustatyti įpareigojimai.**

4.1. **Kurias energijos vartojimo efektyvumo priemones vertinti?**

Energijos vartojimo efektyvumo priemonėmis galėtų būti laikomos technologijos, procesai ir būdai, kuriais ilgainiui mažinamas energijos, reikalingos tokio paties lygio veiklai, paslaugoms arba prekėms, kiekis. Remiantis Reglamento (ES) 2018/1999 2 straipsnio 18 punktu drauge su Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 1 dalimi, prie tokių priemonių priskiriama:

a) **galutinės energijos taupymas**, be kita ko, pavyzdžiui, pastatų izoliavimas ir kitoks jų tobulinimas, padedantis taupyti energiją, perėjimas prie kitų transporto rūšių, tausiai degalus vartojančios transporto priemonės, energiją taupantys įrenginiai ir prietaisai, našių variklių sistemos ir šilumos atgavimas;

([6]) Europos Komisija,*Energy balance guide, Methodology guide for the construction of energy balances* ir *Operational guide for the energy balance builder tool*, 2019 m.

b) **paklausos ištekliai ir sistemos lankstumas**, apimantys tokius elementus, kaip paklausos atsakas, energijos kaupimas (įskaitant baterijas ir šiluminės energijos kaupimą) ir išmaniosios priemonės (pavyzdžiui, išmanieji skaitikliai, išmanieji termostatai);

c) **naši energijos konversija, perdavimas ir paskirstymas**, apimantys tokius metodus, kaip tinklo nuostolių mažinimas, išmaniųjų tinklų diegimas ir efektyvus centralizuotas šilumos ir vėsumos tiekimas.

3 straipsnio 1 dalyje valstybių narių reikalaujama užtikrinti, kad energijos vartojimo efektyvumo priemonės, jeigu jos prieinamos ir tinkamos tokiam pačiam konkrečiam poreikiui arba politikos tikslui, būtų įvertintos planavimo, politikos ir pagrindinių investicijų sprendimuose. Valstybės narės, pavyzdžiui, galėtų nuolat atnaujinti energijos taupymo galimybių tyrimus ir planuotojams bei investuotojams pateikti naujausius energijos vartojimo efektyvumo priemonių katalogus. Šiose lentelėse parodyti keli pavyzdžiai, kokios alternatyvos ir priemonės susijusios su planais, pagal kuriuos atitinkamai energetikos (2 lentelė) ir ne energetikos (3 lentelė) sektoriuose plėtojama papildoma energetikos sistemų infrastruktūra. Sąrašai nebaigtiniai.

2 lentelė

Pavyzdžiai, kokių yra alternatyvų energetikos sistemoje taikant principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“

Sektorius	Papildomos infrastruktūros kūrimo planai	Galimos alternatyvos / papildomos priemonės
Elektros energija	— gamyba (įprastos ir atsinaujinančiųjų išteklių jėgainės, kogeneracinės jėgainės) — perdavimas ir skirstymas (aukštosios įtampos perdavimo linijos, pastotės, jungtys, transformatoriai ir t. t.) — kaupimas (hidroakumuliacija, baterinės energijos kaupimo sistemos)	— paklausos lankstumas / paklausos atsakas (pavyzdžiui, elektromobilių paklausos valdymas, reaktyvusis / dvikryptis įkrovimas, lanksčiai veikiantys šilumos siurbliai, su energijos vartojimo laiku susieti energijos tarifai ir paklausos atsako sutelkimo paslaugos) — išmaniojo tinklo technologijos, įskaitant išmaniųjų apskaitos sistemų infrastruktūrą — galutinės energijos taupymas (pavyzdžiui, našūs įrenginiai ir prietaisai, šviestuvai)
Dujos	— dujų gavyba (dujų telkiniai, platformos atviroje jūroje, skalūnų dujų gavybos vietos, vandenilio infrastruktūra) — perdavimas ir skirstymas (dujotiekiai, dujų kompresorinės, jungiamieji dujotiekiai) — saugyklos (požeminės gamtinių dujų saugyklos, suskystintų gamtinių dujų terminalai)	— galutinės energijos taupymas (pavyzdžiui, pastatų izoliavimas) — šildymo sistemų ir transporto rūšių elektrifikavimas (savaime naudinga sistemos našumo atžvilgiu) — tinklo nuostolių mažinimas
Šiluma	— gamyba (įprasti katilai, krosnys, kogeneracija) — tinklai (vamzdynai, šilumokaičiai, siurbliai, pastotės) — kaupimas (šiluminės energijos kaupimas, fizinio virsmo medžiagos ir t. t.)	— galutinės energijos taupymas (pavyzdžiui, pastatų izoliavimas) — sistemų integravimas ir sistemų našumas (pavyzdžiui, elektros energijos vertimas šilumos energija) — atsinaujinantieji energijos ištekliai (pavyzdžiui, šilumos siurbliai, geoterminė energija, saulės šiluminė energija) — atliekinės šilumos atgavimas — centralizuotas šilumos, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, tiekimas

3 lentelė

Pavyzdžiai, kokių yra alternatyvų ne energetikos sektoriuose taikant principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“

Ne energetikos sektorius	Papildomos infrastruktūros kūrimo planai	Galimos alternatyvos / papildomos priemonės
Pastatai	— didelio masto statyba (pavyzdžiui, komercinių pastatų, gyvenamųjų pastatų kompleksų, viešųjų įstaigų, kaip antai mokyklų, pastatų), kai reikia nuspręsti dėl šildymo, vėdinimo ir oro kondicionavimo sistemų	— energinė esamų pastatų renovacija — turimų (nenaudojamų) pastatų inventorizacija prieš statant naujus pastatus — efektyviai energiją vartojančių pastatų statyba (įskaitant beveik nulinės energijos pastatus, visai netaršius pastatus) — pastatų automatizavimo ir valdymo sistemos (pavyzdžiui, išmanieji termostatai, buvimo patalpoje jutikliai) — efektyviai energiją vartojančios šildymo sistemos (pavyzdžiui, šilumos siurbliai, centralizuotas šilumos tiekimas) — pasyviojo vėsinimo priemonės (pavyzdžiui, saulės priedangos, šiluminė masė, naktinis vėsinimas, natūralioji ventiliacija ir šviesa) — efektyviai energiją vartojantis apšvietimas ir prietaisai — atsinaujinančiųjų išteklių energijos integravimas (pavyzdžiui, fotovoltinė energija, saulės šilumos energija) — skatinimas keisti energijos vartojimo įpročius — išmaniojo įkrovimo sistemos
Transportas	— pagrindiniai transporto infrastruktūros objektai (pavyzdžiui, automobilių greitkeliai, geležinkeliai, oro uostai, uostai ir jūrų transporto infrastruktūra)	— viešasis transportas (pavyzdžiui, miesto ir priemiesčio visuomeninio transporto sistemos, tarpmiestiniai traukinių maršrutai, autobusų parkai) — dviratininkų ir pėsčiųjų infrastruktūra (pavyzdžiui, dviračių juostos, dalijimosi dviračiais sistemos) — krovinių sutelkimas — judumo valdymas (pavyzdžiui, dalijimosi automobiliais programos, skatinimas transporto priemone vežti daugiau keleivių) — daugiarūšio (mišriojo) transporto skatinimas — priemonės, kuriomis skatinama naudotis efektyviai energiją vartojančiomis transporto priemonėmis — transporto priemonių elektrifikavimas — elektrinių transporto priemonių įkrovimo infrastruktūra

Pramonė	— naujų pramonės objektų statyba — naujų degalų (kuro) vartojimas ir naujų energijos vartojimo procesų taikymas	— skatinimas produktyviai integruoti pramonės sektorių ir telkti vietines įmones — lankstus eksploatavimas taikant paklausos atsaką ir vartojant pasigamintą energiją — atliekinės šilumos ir vėsumos pakartotinis naudojimas — elektrifikavimas ir bet kuriuo atveju naudos duosiantis energinio kuro vartojimas
Vanduo	— vandentieka (pavyzdžiui, gėlinimo įrenginiai) — nuotekų valymo įrenginiai — skirstomieji vandentiekiai (pavyzdžiui, vamzdynai, siurblinės)	— vandens taupymas (pavyzdžiui, būdai tausiai vartoti vandenį žemės ūkyje) — efektyviai energiją vartojantys siurbliai, varikliai ir apdorojimo įrenginiai — tinklo nuostolių mažinimas — išmanieji vandentiekių tinklai ir slėgio valdymo sistemos — lietaus vandens ir paplavų naudojimas pastatuose
Informacinės ir ryšių technologijos	— duomenų centrai (pavyzdžiui, energijos vartojimas kompiuterijai, vėsinimui) — telekomunikacijų infrastruktūra (pavyzdžiui, plačiajuosčiai tinklai, mobiliojo ryšio sistemos)	— energiją efektyviai vartojančių duomenų centrų projektavimas ir naudojimas (įskaitant atliekinės šilumos atgavimas) — energiją efektyviai vartojanti tinklo įranga — išmaniojo elektros energijos tinklo technologijos ir skaitmeniniai energetikos valdymo būdai
Žemės ūkis	— laistymo sistemos (pavyzdžiui, dirvožemio paviršiaus purkštuvai) — ūkio mašinos ir įranga (pavyzdžiui, kombainai, traktoriai) — šiltnamiai, vertikaliosios lysvės	— kultūrų pasirinkimas pagal vietos klimatą ir atsižvelgiant į klimato kaitą — ūkininkavimo būdai, kuriems reikia mažiau mašinų ir įrangos (pavyzdžiui, permakultūra) — energiją efektyviai vartojantis laistymas (pavyzdžiui, saulės energija varomi siurbliai) — tikslusis ūkininkavimas (pavyzdžiui, mašinos su GPS navigacija) — atsinaujinančiųjų išteklių energijos vartojimas (pavyzdžiui, džiovinimas saulėje, saulės baterijų plokštės)

4.2. **Kaip įvertinti energijos vartojimo efektyvumo priemones?**

Energijos vartojimo efektyvumo priemonių vertinimas priimant politikos, planavimo arba pagrindinių investicijų sprendimus reiškia, kad tokių priemonių svarstymas ir vertinimas turėtų būti laikomas sprendimų priėmimo proceso dalimi. Energijos vartojimo efektyvumo priemonių vertinimo sąnaudų ir naudos analizė galėtų, be kita ko, apimti:

a) **techninę analizę,** kurioje nagrinėjamos techninės galimybės įdiegti energijos vartojimo efektyvumo priemones ir nustatomi tų priemonių veikimo rodikliai bei įdiegimo reikalavimai. Šiame etape galėtų būti svarstomas energijos taupymo arba apkrovos perskirstymo galimybės, suderinamumas su esamomis sistemomis, technologiniai reikalavimai ir galimi suvaržymai arba rizika;

b) **finansų analizę,** kurioje investicija nagrinėjama iš sprendimų priėmėjų perspektyvos, orientuojantis į tiesiogines finansines sąnaudas ir naudą, vertinimui naudojant rinkos kainas ir pridedant pervedamąsias išmokas, tokias kaip mokesčiai ir subsidijos. Pritaikyta diskonto norma atitinka investuotojo alternatyviąsias kapitalo sąnaudas. Galima taip pat atsižvelgti į platesnę vidinę naudą ([7]), pavyzdžiui, į darbo našumo didėjimą po biurų pastato atnaujinimo, nors privačiojo sektoriaus sprendimų priėmėjams dažnai būna sunku tokius veiksnius įvertinti kiekybiškai arba pinigine išraiška;

c) **ekonominę analizę,** atliekamą iš visuomenės perspektyvos, įtraukiant visas ekonomines sąnaudas ir platesnę energijos vartojimo efektyvumo priemonės naudą visai visuomenei; vertinimas atliekamas remiantis ekonomiškai pagrįstomis arba skaičiuotinėmis kainomis nepridedant pervedamųjų išmokų. Pritaikyta diskonto norma rodo, kokią pirmenybę pinigams šiuo metu teikia visuomenė, ir yra paprastai mažesnė nei finansų analizėje. Taikant tokį metodą taip pat apsvarstoma platesnė išorinė nauda, pavyzdžiui, į finansų analizę ([8]) neįtrauktas poveikis aplinkai, sveikatai ir kitoks poveikis visuomenei. Svarbu pabrėžti, kad laikantis Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 5 dalies b punkto analizėje turėtų būti taip pat atsižvelgiama į energijos nepriteklių. Pavyzdžiui, toje analizėje galėtų būti specialus vertinimas, kokios sąnaudos ir nauda teks pažeidžiamiems ir mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams.

Ekonominė analizė yra ypač aktuali sprendimų priėmimo procesui valdžios institucijose, kad viešąjį interesą jos gintų plačiau atsižvelgdamos į savo veiksmų reikšmę visuomenei.

Privačiojo sektoriaus subjektai, pavyzdžiui, verslo įmonės ir nevyriausybinės organizacijos, savo sprendimus paprastai grindžia finansų analize ir žiūri savo finansinių interesų, nebent papildomos visuomenės išlaidos būtų padengiamos viešojo finansavimo lėšomis. Galima atsižvelgti ir į platesnę išorinę naudą, pavyzdžiui, į oro kokybės poveikį, tačiau jai dažnai skiriamas antraeilis dėmesys, nes jos siekti veikiausiai skatina toks motyvas kaip įmonių socialinė atsakomybė. Todėl valstybės narės galėtų viešąja parama ir kitomis priemonėmis privačiojo sektoriaus subjektus skatinti, kad jie savo sprendimų priėmimo procesuose į naudą visuomenei atsižvelgtų drauge su finansiniais aspektais (taip pat žr. 4.9 skirsnį).

4.3. **Kaip elgtis su pagrindinių investicijų sprendimais, kurių suma didesnė arba mažesnė nei nustatytoji Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 1 dalyje?**

Pagal Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 4 dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad kompetentingos institucijos stebėtų, kaip taikomas principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. Šių gairių 5 skirsnyje paaiškinta, kad į kompetentingų institucijų veiklos sritį turėtų būti įtraukta užduotis nuspręsti, ar investicijos yra didesnės arba mažesnės už Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 1 dalyje nustatytas ribas.

Apie pagrindinių investicijų sprendimus, kurių suma didesnė už nustatytas ribas (100 mln. EUR arba 175 mln. EUR transporto infrastruktūros projektams), pasakytina, kad Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 1 dalyje valstybių narių aiškiai reikalaujama užtikrinti, kad energijos vartojimo efektyvumo priemonės būtų įvertintos. Daugiau žr. šių gairių 4.2 skirsnyje.

Apie pagrindinių investicijų sprendimus, kurių suma mažesnė už nustatytas ribas, pasakytina, kad Direktyvoje (ES) 2023/1791 nėra aiškaus reikalavimo įvertinti energijos vartojimo efektyvumo priemones. Vis dėlto valstybės narės raginamos tas priemones įvertinti, kai sprendimai susiję su dideliu energijos suvartojimu.

4.4. **Kaip užtikrinti, kad būtų tinkamai įvertinta platesnė nauda?**

Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 5 dalies a punkte valstybių narių reikalaujama skatinti taikyti ir viešai skelbti sąnaudų ir naudos apskaičiavimo metodikas, kuriomis būtų galima tinkamai įvertinti platesnę energijos vartojimo efektyvumo priemonių naudą.

Platesne nauda galėtų būti laikomas įgyvendintų energijos vartojimo efektyvumo priemonių socialinis, aplinkosauginis ir ekonominis poveikis, kuris nėra tiesioginė asmeninė piniginė nauda arba nuostolis sąskaitoje už suvartotą energiją.

([7]) Žr. 4.4 skirsnį.
([8]) Žr. 4.4 skirsnį.

4, 5 ir 6 lentelėse parodyta, kad socialinio poveikio pavyzdžiai, be kitų, yra didesnis patalpų komfortas, energijos nepritekliaus mažinimas, didesnė turto vertė ir mažesnis triukšmas. Nauda aplinkai susijusi su mažesniu išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiu, mažesne oro ir vandens tarša, mažesniu susikaupiančių atliekų kiekiu ir mažesniu žemės poreikiu – visa tai padeda išsaugoti ekosistemą. Ekonominis poveikis lemia darbo vietų kūrimą, didesnį darbo našumą bei didesnį energetinį saugumą ir skatina verslo inovacijas ir konkurencingumą. Visa tokia nauda rodo, kad energijos vartojimo efektyvumo priemonės reikšmingos ne vien tiesioginio finansinio poveikio atžvilgiu.

Platesnės naudos vertinimo etapai galėtų būti šie:

a) **pakankamos taikymo srities užtikrinimas.** Kad vertinimas būtų subalansuotas, reikia atsižvelgti į visą susijusią naudą ir prisiminti, kad ji dažnai būna pasiskirsčiusi įvairiuose sektoriuose ir ją gauna įvairūs subjektai. Neatsižvelgus į tokią naudą, vertinimas gali būti neišsamus. Pavyzdžiui, jei neatsižvelgiama į didesnį patalpų komfortą ir su tuo susijusią ligų ir ankstyvų mirčių prevenciją, susijusius su pastatų modifikavimu, teigiamas tokio pastatų modifikavimo rezultatas įvertinamas nepakankamai;

b) **kiekybinė išraiška fiziniais vienetais.** Poveikis turėtų būti išreiškiamas fiziniais vienetais, pavyzdžiui, oro teršalų tonomis, etatų ekvivalentais arba išvengtų nedarbingumo dėl ligos dienų skaičiumi. Tokie rodikliai yra pradinis pagrindas įvairioms investavimo galimybėms palyginti;

c) **piniginės vertės apskaičiavimas.** Rekomenduojamas metodas – sutelkti įvairiais fiziniais vienetais išreikštą platesnę naudą. Šis procesas sudėtingas, nes reikia įvertinti naudą, kuri rinkos vertės iš pirmo žvilgsnio neturi. 4, 5 ir 6 lentelėse parodyta, kad piniginės vertės apskaičiavimas galėtų, be kita ko, apimti tiesioginį rinkos kainos nustatymą, norą mokėti už tam tikras priemones arba norą jas priimti ([9]). Piniginės vertės apskaičiavimas yra iš esmės prieštaringas dėl su juo susijusių sudėtingų etinių klausimų, pavyzdžiui, žmogaus gyvybės įvertinimu, todėl turėtų būti atliekamas rūpestingai ir patikimais metodais;

d) **poveikio dubliavimosi patikrinimas.** Telkiant įvairių veiksnių pinigines išraiškas, tikėtinas dubliavimasis. Pavyzdžiui, pastatų renovavimas didina patalpų komfortą. Nuo to priklauso žmonių sveikata ir jų darbo našumas, o tai galiausiai gali turėti įtakos ir ekonominiams aspektams, pavyzdžiui, disponuojamosioms pajamoms arba valstybės biudžetui. Nepašalinus dubliavimosi, nauda būtų įskaičiuota dukart, todėl grynasis poveikis būtų pervertintas. Kad to būtų išvengta, galima taikyti daugybinių poveikio trajektorijų aprašymo metodą, kuriuo galimą būtų atsekti visą susijusią naudą, įvairių rūšių naudos sąveiką ir rezultatus, kurių piniginę vertę reikia apskaičiuoti ([10]).

Kad būtų lengviau vertinti, sukurta įvairių priemonių ir metodikų, kaip platesnę naudą išreikšti kiekybiškai, įskaitant pagal programą „Horizontas 2020“ remiamas priemones COMBI ([11]), MICAT ([12]) ir *Odyssee-Mure*. ([13]) Daugiau išsamios informacijos apie kiekybinės išraiškos metodus ir pagalbines priemones, taikomas platesnei pavienių rūšių naudai, pateikta Rekomendacijos (ES) 2021/1749 priedo 3.7.1 punkte. Transporto sektoriuje turėtų būti laikomasi „Išorės sąnaudų transporto sektoriuje apskaičiavimo vadovo“ (2019 m. arba būsimų atnaujintų redakcijų) ([14]).

([9]) H. Pollitt, E. Alexandri, P. Boonekamp, U. Chewpreecha, A. de Rose, R. Drost, L. Estourgie, C. Farahani, D. Funcke, S. Markkanen, G. Moret, C. Rodenburg, F. Suerkemper, S. Tensen, P. Theillard, J. Thema, P. Vethman, F. Vondung ir M. Voogt, 2016 m., *The Macroeconomic and Other Benefits of Energy Efficiency. Final Report*. T. Mandel, L. Kranzl ir S. Thomas, 2022 m., *Energy Efficiency First and Multiple Impacts: integrating two concepts for decision-making in the ES energy system, Deliverable D3.4 of the ENEFIRST project*. F. Suerkemper, F. Vondung, C. Xia-Bauer, J. Teubler, S. Hackspiel, F. Berger, B. Schlomann, W. Eichhammer, F. Wagner, A. DeVita, Z. Vrontisi ir I. Rogulj, 2022 m., *Overall quantification and monetisation concept, Deliverable 2.1 of the MICAT project*.

([10]) D. Ürge-Vorsatz, S. T. Herrero, N. K. Dubash ir F. Lecocq, 2014 m., *Measuring the Co-Benefits of Climate Change Mitigation, 39 Annual Review of Environment and Resources 549*.

([11]) COMBI, Energijos vartojimo efektyvumo įvairios naudos apskaičiavimas ir aktualizavimas Europoje, https://combi-project.eu/.

([12]) MICAT, Daugybinio poveikio apskaičiavimo priemonė, https://micatool.eu/. Priemonę MICAT galima naudoti kaip skaičiuotuvą savo duomenims (jei yra) arba numatytosioms vertėms, suderintoms su nacionaliniais energetikos ir klimato srities veiksmų planais ir (arba) ES teisės aktais.

([13]) ODYSSEE-MURE https://www.odyssee-mure.eu/data-tools/multiple-benefits-energy-efficiency.html/.

([14]) Europos Komisija, Mobilumo ir transporto generalinis direktoratas, Essen, H., Fiorello, D., El Beyrouty, K. *et al. Handbook on the external costs of transport*, 2019 m. – 1.1 redakcija, Leidinių biuras, 2020 m. https://data.europa.eu/doi/10.2832/51388.

Laikydamosi Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2022/869 ([15]) 11 straipsnyje numatytų ES masto sąnaudų ir naudos analizės metodikų ([16]), nacionalinės reguliavimo institucijos galėtų parengti konkrečioms sritims tinkamas metodikas sąnaudų ir naudos analizei atlikti. Prireikus prie tų metodikų galima pridėti papildomų gairių ir taip užtikrinti patikimą sąnaudų ir naudos analizę, kuria būtų visapusiškai įvertinta platesnė energijos vartojimo efektyvumo priemonių nauda.

4 lentelė

Platesnė energijos vartojimo efektyvumo priemonių nauda visuomenei

Nauda	Aprašymas	Galimi kiekybinės išraiškos ir piniginės vertės apskaičiavimo metodai
Patalpų patogumas	Geresnės izoliavimo, šildymo ir vėsinimo sistemos didina gyvenamųjų ir darbo patalpų komfortą, todėl padeda saugoti sveikatą	Statistiniais tyrimais grindžiamas komforto matavimas, kai piniginė vertė gali būti apskaičiuojama sutaupytomis sveikatos priežiūros išlaidomis (noro mokėti / priimtinumo metodas) arba darbo našumo padidėjimu (išaiškėjusios pirmenybės metodas)
Energijos nepriteklius	Įgyvendinus energijos vartojimo efektyvumo priemones, energija taptų lengviau įperkama mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, todėl sumažėtų energijos nepriteklius	Sutaupę išlaidų energijai, namų ūkiai turėtų daugiau disponuojamųjų pajamų (tiesioginis rinkos kainos nustatymas)
Nekilnojamojo turto vertė	Didelio energinio naudingumo pastatai yra vertingesni rinkoje dėl mažesnių energijos sąnaudų, atitikties nacionaliniams standartams ir didesnio komforto	Nekilnojamojo turto vertės pokytis, kai piniginė vertė gali būti apskaičiuojama naudojantis nekilnojamojo turto rinkos duomenimis (įkainojimo atsižvelgiant į aplinkos patogumą metodas)
Triukšmas	Didelio energinio naudingumo pastatų sandara ir izoliavimas gali padėti sumažinti išorės šaltinių ir vidaus sistemų triukšmingumą, todėl gerinti gyvenimo ir darbo sąlygas. Sumažinti triukšmingumą gali padėti ir didelio energinio naudingumo (elektrinės ir žmogaus jėga varomos) sausumos ir vandens transporto priemonės.	Kiekybiškai triukšmingumo sumažėjimas išreiškiamas decibelais, jo piniginė vertė – naudojantis įtaka nekilnojamojo turto vertei (įkainojimo atsižvelgiant į aplinkos patogumą metodas) arba sutaupytomis sveikatos priežiūros išlaidomis (noro mokėti / priimtinumo metodas)

5 lentelė

Platesnė energijos vartojimo efektyvumo priemonių nauda aplinkai

Nauda	Aprašymas	Galimi kiekybinės išraiškos ir piniginės vertės apskaičiavimo metodai
Šiltnamio efektą sukeliančios dujos	Dėl pritaikytų energijos vartojimo efektyvumo priemonių sumažėjusi energijos paklausa dažnai lemia mažesnį išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį.	Kiekybinė išraiška – išmetamo $CO_{2(e)}$ kiekio sumažėjimo tonomis, galima piniginė vertė – anglies dioksido apmokestinimo duomenimis (tiesioginis rinkos kainos nustatymas)
Oro kokybė	Jei energijos suvartojimas būtų mažesnis, būtų lengviau sumažinti elektrinių ir pramonės procesų keliamą oro taršą, o tai būtų naudinga visuomenės sveikatai ir aplinkai	Kiekybinė išraiška – išmetamųjų teršalų kiekio sumažėjimu, piniginė vertė – sąnaudomis dėl išmetamųjų teršalų poveikio sveikatai (išvengtos žalos kainos metodas)

([15]) 2022 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2022/869 dėl transeuropinės energetikos infrastruktūros gairių, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 715/2009, (ES) 2019/942 bei (ES) 2019/943 ir direktyvos 2009/73/EB bei (ES) 2019/944 ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 347/2013 (OL L 152, 2022 6 3, p. 45, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2022/869/oj).

([16]) ENTSOG, 2019 m., *2nd ENTSOG Methodology for COST-Benefit Analysis of Gas Infrastructure Projects 2018*.ENTSO-E 2018 2*nd ENTSO-E Guideline for COST Benefit Analysis of Grid Development Projects*, Briuselis 2018 m.

Vandens naudojimas	Efektyvaus energijos vartojimo technologijos ir būdai galėtų padėti sumažinti vandens naudojimą, nes elektros energijos gamybai ir energijos gamybos procesams dažnai reikia vandens. Todėl mažėtų vandens stygius ir varžymasis dėl vandens išteklių.	Sutaupyto vandens kiekis išreiškiamas tūriu, piniginė vertė – vandens kainomis (tiesioginis rinkos kainos nustatymas)
Atliekos	Energiją vartojant efektyviai sumažėtų susidarančių atliekų kiekis, nes energijai pagaminti reikėtų mažiau žaliavų, o taikant našesnius procesus susidaro mažiau atliekų ir šalutinių produktų.	Sumažėjęs atliekų kiekis išreiškiamas svoriu / tūriu, piniginė vertė – šalinimo arba perdirbimo sąnaudomis (išvengtų sąnaudų metodas)
Žemės naudojimas	Energiją vartojant efektyviai žemės ir išteklių energijos gamybai užtenka mažiau, todėl tai gali padėti apsaugoti ekosistemas.	Žemės poreikio sumažėjimas išreiškiamas plotu, piniginė vertė – žemės verte (tiesioginis rinkos kainos nustatymas) arba ekosisteminės paslaugos verte (noro mokėti metodas)
Biologinė įvairovė	Energijos vartojimo efektyvumas gali padėti sumažinti biologinės įvairovės nykimą, nes energijai gaminti užtektų mažiau išteklių, įskaitant biomasę ir pirmines žaliavas, kurių gavyba gali būti žalinga gamtai.	Dėl geriausios metodikos nesutariama, nors jau yra parametrų, kaip biologinės įvairovės nykimą įvertinti kiekybiškai. Komisija dalyvauja rengiant įvairius naudingus metodus ir duomenis ([1]), kurie gali būti naudojami šioje srityje. Turėtų būti atliktas bent kokybinis spaudimo ir poveikio gamtai vertinimas.

([1]) 2021 m. gruodžio mėn. Komisija priėmė rekomendaciją dėl organizacijų aplinkosauginio pėdsako, kurioje atsižvelgta į biologinę įvairovę (žr. 27 puslapį). Be to, į biologinę įvairovę atsižvelgiama 2023 m. liepos 31 d. Komisijos deleguotajame reglamente (ES) 2023/2772, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/34/ES papildoma tvarumo atskaitomybės standartais (OL L, 2023/2772, 2023 12 22, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2023/2772/oj) (žr. 133 puslapį). Aktualių duomenų ir informacijos apie ekosistemas, jų būklę ir paslaugas galima gauti iš gamtinio kapitalo ir ekosisteminių paslaugų sąskaitų (pagal ekosisteminių paslaugų sąskaitas matuojamas gamtos indėlis į ekonomiką ir žmogaus gerovę, žr. *Statistics Explained* (europa.eu)) ir iš įgyvendinamos Ekosistemų žemėlapių sudarymo ir jų paslaugų vertinimo iniciatyvos (MAES, https://data.jrc.ec.europa.eu/collection/MAES), taip pat iš Paukščių ir Buveinių direktyvų.

6 lentelė

Platesnė energijos vartojimo efektyvumo priemonių nauda ekonomikai

Nauda	Aprašymas	Galimi kiekybinės išraiškos ir piniginės vertės apskaičiavimo metodai
Darbo vietų kūrimas	Investuojant į energijos vartojimo efektyvumą galėtų būti kuriamos darbo vietos tokiose srityse, kaip statyba, gamyba ir energetikos paslaugos.	Sukurtų darbo vietų piniginė vertė apskaičiuojama pagal darbo užmokesčio duomenis (tiesioginis rinkos kainos nustatymas)
Darbo jėgos našumas	Darbo vietose efektyviau vartojant energiją gerėtų darbo sąlygos, todėl darbuotojai dirbtų našiau ir būtų labiau patenkinti darbu.	Kiekybiškai darbo našumo prieaugis išreiškiamas darbo rezultatų rodikliais, piniginė vertė – darbo užmokesčio arba pagamintos produkcijos duomenimis (išaiškėjusios pirmenybės metodas)
Energetinis saugumas	Efektyviai vartodama energiją šalis būtų mažiau priklausoma nuo importuojamų energijos išteklių, todėl jos nacionalinis energetinis saugumas būtų didesnis.	Kiekybiškai sutaupytos energijos kiekis išreiškiamas energijos vienetais, piniginė vertė – energijos kainų prognozėmis (tiesioginis rinkos kainos nustatymas)
Inovacijos ir konkurencingumas	Investicijos į energijos vartojimo efektyvumą galėtų paskatinti inovacijas į technologijas ir verslo modelius, kad įmonės įgytų konkurencinį pranašumą pasaulinėse rinkose.	Kiekį ir piniginę vertę apibūdinti tiesiogiai sunku, tačiau prie galimų rodiklių, be kitų, galima priskirti užregistruotų patentų skaičių, į rinką išleistų naujų gaminių skaičių arba rinkos dalies pokyčius.

4.5. **Kaip principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikyti viešajame sektoriuje bei reguliuojamuose sektoriuose ir už jų ribų?**

Praktinis principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymas priklauso nuo sprendimų priėmimo aplinkybių ir nuo dalyvaujančiųjų subjektų. Direktyvoje (ES) 2023/1791 įtvirtintą principą pavesta įgyvendinti valstybėms narėms, tačiau aktualius planavimo, politikos ir investicijų sprendimus priima daugybė dalyvaujančiųjų subjektų.

Politikos formuotojai (ministerijos ir visų valdžios lygmenų priežiūros institucijos) turėtų principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikyti atsižvelgdamos į įvairias pagrindines savo pareigas, todėl turi:

a) apsvarstyti esamas ir planuojamas politikos kryptis, kad išsiaiškintų, ar jos dera su principu „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, t. y. ar paskatomis arba taisyklėmis sukuriamos vienodos sąlygos energijos vartojimo efektyvumo priemonėms ir tradicinei energijos tiekimo infrastruktūrai;

b) parengti technologijų atžvilgiu įtraukų energetikos rinkos reguliavimą, t. y. sureguliuoti rinką įvertinusios energijos vartojimo efektyvumo ir lankstumo naudą;

c) atsižvelgti į principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymą teikdamos viešąsias investicijas (įskaitant investicijas į tinklą) ir viešąjį finansavimą ir (arba) paramą rinkos dalyviams. Jei tokia investicija prilygsta pagrindinių investicijų sprendimui, kurio suma didesnė kaip 100 mln. EUR arba 175 mln. EUR transporto infrastruktūros projektams, valstybės narės turi užtikrinti, kad energijos vartojimo efektyvumo priemonės būtų apsvarstytos pirmiau nei bus skirta galima viešoji parama;

d) plėtoti strateginį energetikos politikos planavimą, kuriame būtų visiškai atsižvelgiama į energijos vartojimo efektyvumo priemonių naudojimą.

Valstybių narių įtaka įvairiems dalyvaujantiesiems subjektams, kurie savo sprendimus gali priimti taikydami principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, labai skiriasi. Pagrindinis skirtumas – viešieji / reguliuojamieji subjektai ir rinkos dalyviai (įskaitant energetikos rinkos dalyvius ir galutinės energijos vartotojus, kurie turėtų būti laikomi ne energetikos sektoriaus dalimi). 1 paveiksle apibendrintas svertų poveikis ir pagrindinės priemonės.

Nacionalinės valdžios institucijos gali tiesiogiai **valstybei priklausantiems arba reguliuojamiesiems subjektams** nurodyti veikloje taikyti principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, jei tie subjektai savo planavimo ir pagrindinių investicijų sprendimus turi priimti remdamiesi visuomenės sąnaudų ir naudos analize. Be to, kai principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taiko reguliuojamieji subjektai, pavyzdžiui, tinklo operatoriai, turi būti naudojamasi paklausos lankstumo ir paklausos atsako ([17]) galimybėmis, jeigu jos yra rentabili alternatyva tradicinėms tinklo investicijoms bei jo eksploatavimui ir jeigu jos neturi neigiamos įtakos energetikos sistemos patikimumui ir saugumui. Tinklo planavimo ir eksploatavimo etapai galėtų būti šie:

a) ištirti pasiūlos ir paklausos tendencijas: įvertinti energetikos tendencijas konkrečioje vietovėje (pavyzdžiui, šildymo ir transporto elektrifikavimas, elektrolizeriai, elektros energijos generavimo objektai „už skaitiklio“ ir t. t.) ir išnagrinėti, ar esama infrastruktūra atitinka vartotojų lūkesčius. Tinkamai atsižvelgti į paklausos kainos elastingumą, taip pat į aiškų (prekiaujamąjį ir valdomąjį) ir numanomą (kaina grindžiamą) paklausos lankstumą;

b) įvertinti paklausos ir pasiūlos valdymo priemones: atlikti galimybių tyrimus siekiant išsiaiškinti techninį ir ekonominį visų variantų perspektyvumą, įskaitant paklausos valdymo priemones (pavyzdžiui, lanksčios apkrovos įsigijimą), suderintas su pasiūla (pavyzdžiui, naujos pastotės įrengimą), įskaitant jų atitinkamas sąnaudas ir platesnę naudą. Prie nacionalinių reguliavimo institucijų įgaliojimų paprastai priskiriama vartotojų apsauga, be kita ko, apimanti mažiausių sąnaudų sprendimo įgyvendinimą siekiant vartotojus apsaugoti nuo sąnaudų, kurių galima išvengti;

c) stebėti ir vertinti, kaip veikia paklausos ir pasiūlos valdymo priemonės, siekiant išsiaiškinti tobulinimo galimybes.

Tinklo operatoriai yra teisės aktais nustatyta tvarka prižiūrimos natūralios monopolijos. Kad priežiūros įpareigojimas būtų vykdomas, tinklo operatoriams nustatytos taisyklės galėtų būti pertvarkytos siekiant investicijas į paklausos valdymo priemones paskatinti pašalinus kapitalo sąnaudų orientyrus ir nustačius tikslinius veiklos rodiklius su gretutinėmis finansinėmis paskatomis. Be to, tinklo tarifai galėtų būti nustatomi taip, kad mokėjimas būtų visų pirma siejamas su vartojimu, o vartotojai būtų skatinami energijos vartoti mažiau.

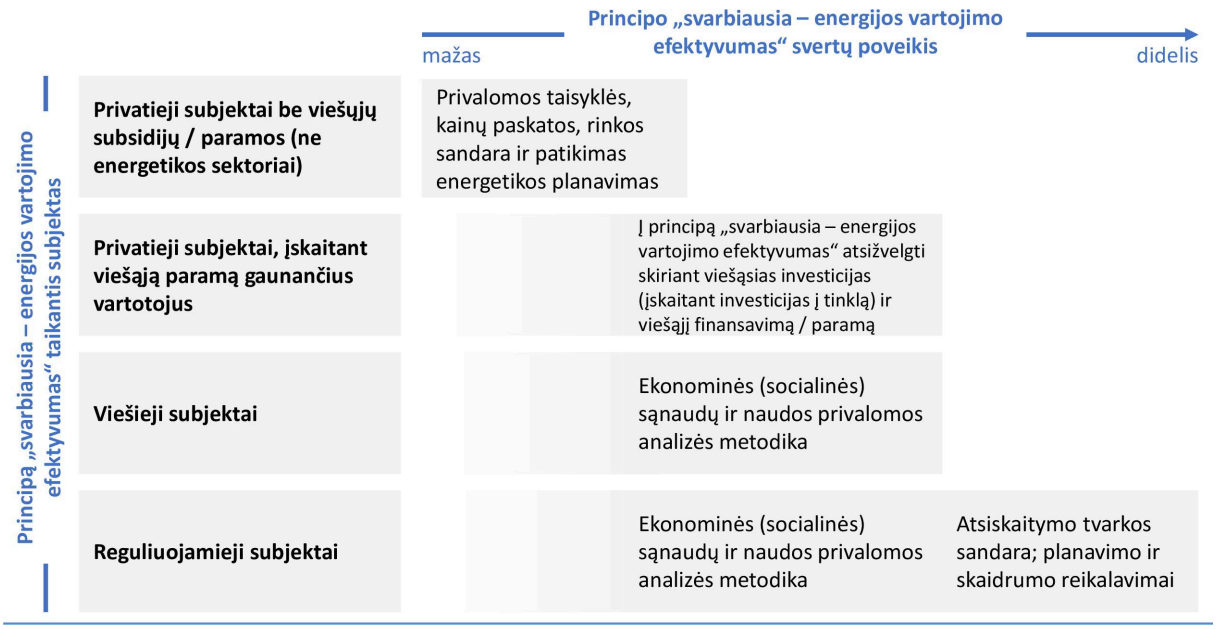
([17]) Tokios alternatyvos bendrai dar vadinamos *nelaidinėmis alternatyvomis* (angl. *non-wires alternatives*).

Energijos rinkos dalyviai (gamintojai, kaupimo priemonių savininkai, tiekėjai, telkėjai ir t. t.) savo sprendimus priima be tiesioginės reguliavimo įstaigų priežiūros, remdamiesi savo finansine analize ([18]). Energijos tiekėjai, pavyzdžiui, parduoda energiją savo klientams. Prie principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymo jie galėtų prisidėti įgyvendinę energijos vartojimo efektyvumo įpareigojimų sistemas pagal Direktyvos 2023/1791 9 straipsnį, kai kliento objekte reikia pagerinti galutinės energijos vartojimo efektyvumą.

Galutinės energijos vartotojai (jie turėtų būti laikomi ne energetikos sektorių dalimi) yra rinkos dalyviai, kurių su energetika susijusius veiksmus galima formuoti visų pirma kainų bei tarifų signalais ir administracinėmis, pavyzdžiui, gaminio, statybos arba žemės naudojimo, taisyklėmis. Jie gamina ir vartoja energiją (veiklos sprendimai) ir investuoja į įvairų energetikos turtą „už skaitiklio“, įskaitant pastatus (investavimo sprendimai). „Prieš skaitiklį“ esančios tiekimo infrastruktūros poreikį jie galėtų tiesiogiai paveikti įvairiais būdais taupydami energiją, investuodami į technologijas ir būdus, susijusius su dalyvavimu paklausos atsako programose, gamindami energiją iš atsinaujinančiųjų išteklių ir naudodami „už skaitiklio“ esančias kaupimo priemones (įskaitant energiją tinklui atiduoti galinčias elektrines transporto priemones). Jei principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikomas galutinės energijos vartotojams, jie turi būti veiksmingai skatinami ir įgalinami taip, kad pajėgtų įsisavinti technologijas ir būdus, kaip sumažinti energijos suvartojimą ir užtikrinti paklausos lankstumą. Prie tokio įgalinimo priskiriamos ne vien teikiamos paskatos, bet ir elgsenos bei informavimo priemonės.

1 pav.

Svertai kiekvienoje principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymo pakopoje

Rekomendacija (ES) 2021/1749 grindžiamoje 7 lentelėje siūlomos priemonės, kaip įvairiose politikos srityse lengviau pritaikyti principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“.

7 lentelė

Politikos sritys ir pavyzdžiai, kaip jose taikyti principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“

Politikos sritis	Priemonių rinkinys
Elektros energijos rinkos	— Dinaminė elektros energijos kainodara — Parama įsirengti išmaniąją įrangą — Pagal laiką diferencijuoti tinklo tarifai

([18]) Žr. 4.2 skirsnį.

	— Palankesnės sąlygos prisidėti prie paklausos atsako ir jos telkimo energetikos rinkose — Spartesnis išmaniųjų energijos vartojimo matavimo sistemų diegimas — Novatoriško reguliavimo paskatos perdavimo tinklų operatoriams ir skirstomųjų tinklų operatoriams plėtoti tinklus
Energijos tiekimas ir skirstymas	— Bendrų pasiūlos ir paklausos scenarijų, skirtų infrastruktūros planavimui, parengimas — Reikalavimas regioninių elektros energijos, dujų arba šilumos tiekimo tinklų planus pagrįsti sąnaudų ir naudos analize, kad būtų nustatytos ekonomiškai naudingos energijos pasiūlos ir paklausos galimybės — Šilumos ir vėsumos tiekimo įtraukimas į miesto, kaimo ar pramoninių teritorijų planavimą — Atliekinės šilumos pakartotinis panaudojimas ir atliekinės šilumos integravimas į centralizuoto šilumos tiekimo tinklus
Energijos paklausa (pramonės ir paslaugų sektoriuose)	— Pramonės objektų, kuriuose susidaro atliekų, statybos leidimo susiejimas su galimybe juos prijungti prie vietos šilumos tinklų — Minimalieji energinio naudingumo standartai — Reikalavimų dėl paklausos atsako pajėgumų nustatymas — Taisyklių dėl padidinto nusidėvėjimo mokesčių tikslais arba laikino nusidėvėjimo taikymo įvedimas
Pastatai	— Pastatų renovacijos įtraukimas į atsinaujinančiųjų energijos išteklių aukcionus — Inovacinės finansavimo sistemos, taikomos pastatų renovacijai, įskaitant hipotekos kreditą energijos vartojimo efektyvumui didinti — Su galimybėmis vartoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją susietas pastato statybos vietos leidimo išdavimas — Sutartimis dėl energijos vartojimo efektyvumo užtikrinamas garantuotas energijos vartojimo efektyvumo prieaugis — Energijos suvartojimo grįžtamosios informacijos sistemų įdiegimas naudojant išmaniuosius skaitiklius ir išmaniuosius įrenginius
Transportas	— Paskatos naudotis viešuoju transportu, važiuoti dviračiu arba vaikščioti — Paskatos pirkti ir naudoti visai netaršias transporto priemones — Skatinimas dalytis transporto priemonėmis, taigi vežti viena transporto priemone daugiau keleivių — Atsižvelgimas į energijos vartojimo efektyvumą rengiamuose infrastruktūros projektuose
Vanduo	— Elektros energijos ir vandens infrastruktūros susiejimas, pavyzdžiui, vandens siurbimas, kai elektros energijos paklausa maža — Biometano gamyba nuotekų valymo vietose — Vandens sistemose naudojami proceso kontrolės metodai, kad būtų mažinamas energijos gamybai naudojamo aušinimo vandens kiekis

Informacinės ir ryšių technologijos	— Paskatos duomenų centrus įrengti arti šilumos tinklų — Sistemos energijos vartojimo charakteristikų standartų nustatymas — Paskatos didžiuosiuose 5G tinklo mazguose paklausos atsakui naudoti „už skaitiklio“ esančias baterines energijos kaupimo sistemas — Informacijos apie įvairių srautinio duomenų siuntimo variantų energijos vartojimo skirtumus teikimas vartotojams
Finansų sektorius	— Finansavimo sprendimo priėmimas taikant viso turto gyvavimo ciklo analizę, apimančią su energija ir anglies pėdsaku susijusį atitinkamos investicijos poveikį — Principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymo priemonių kūrimas siekiant padėti plėtros ir projektų vykdytojams visapusiškai įvertinti įvairias galimybes didinti energijos vartojimo efektyvumą — Įprastinių hipotekos paskolų žalinimo komponentų vertinimas ir kūrimas, įtraukiant energinio efektyvumo vertinimą

4.6. **Kaip užtikrinti, kad privačiųjų pagrindinių investicijų sprendimai būtų priimami taikant principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“?**

Valstybės narės privalo užtikrinti, kad pagrindinių investicijų sprendimai būtų priimami įvertinus energijos vartojimo efektyvumo priemones ([19]). Jei tam tikras investicinis projektas yra viešasis, atsakingos institucijos, remdamosi analizės rezultatais, gali nuspręsti pakeisti projektą arba sumažinti jo mastą, kad jo naudingumas visuomenei būtų kuo didesnis.

Jei investicinis projektas yra privatusis, imtis alternatyvių priemonių gali būti neįmanoma arba tuo gali būti nesuinteresuotas jo savininkas. Pavyzdžiui, jei elektrinės operatorius ketina pastatyti naują dujas deginančią elektrinę, kainuojančią daugiau kaip 100 mln. EUR, nacionalinės valdžios institucijos galėtų reikalauti, kad prieš statant elektrinę būtų atlikta ekonominė (socialinė) sąnaudų ir naudos analizė. NET jei sąnaudų ir naudos analizė parodytų, kad tokios energijos vartojimo efektyvumo priemonės, kaip paklausos lankstumas, yra ekonomiškai naudingesnės už elektrinę, elektrinės operatorius neturėtų finansinių motyvų stabdyti savo investicijas ir atsisakyti galimo pelno, nes pagrindinis jo verslo uždavinys yra elektros energijos gamyba, o ne jos taupymas.

Todėl privačiųjų pagrindinių investicijų sprendimai turėtų būti grindžiami specialiomis politikos paskatomis aktyviau įsisavinti ekonomiškai naudingas energijos vartojimo efektyvumo priemones, o ne primygtiniu reikalavimu privalomus vertinimus atlikti taikant principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. Anglies dioksidą apmokestinus pagal Direktyvą 2003/87/EB, tokių investicijų finansinė grąža sumažės, tačiau tuo pačiu metu bus užtikrinama lygiateisė rinkos prieiga prie lankstaus paklausos valdymo energetikos, balansavimo bei energijos gamybos pajėgumų rinkose, o įdiegus pagal laiką diferencijuotus elektros energijos tarifus, kaip nustatyta Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) 2019/943 ([20]), lanksčiu paklausos valdymu grindžiamų alternatyvų finansinė grąža didės. Be to, informacijos apie numatomus pagrindinius politikos reikalavimus ir rinkos sąlygas privatieji sprendimų priėmėjai galėtų gauti iš patikimo energetikos arba sektorių planavimo, pavyzdžiui, nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų arba nacionalinių transporto planų.

4.7. **Kaip spręsti poveikio energijos nepritekliui klausimą?**

Pagal Direktyvos (ES) 2023/1791 2 straipsnio 52 punkto apibrėžtį energijos nepriteklius – *„padėtis, kai […] namų ūkis stokoja galimybių pasinaudoti pagrindinėmis energetikos paslaugomis, kuriomis užtikrinamas bazinis patogumo lygis ir deramas gyvenimo ir sveikatos lygis, […] kai tokia padėtis atsirado dėl veiksnių derinio, įskaitant bent šių paslaugų neįperkamumą, nepakankamas disponuojamąsias pajamas, dideles išlaidas energijai ir mažą būstų energijos vartojimo efektyvumą“*;

Direktyvos (ES) 2023/1791 preambulės 23 konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama, kad principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymas turėtų būti naudingas asmenims, kuriems gresia energijos nepriteklius arba kurie gyvena socialiniuose būstuose. Taikant principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ visų pirma populiarinamos *„ekonomiškai efektyvios energijos vartojimo efektyvumo priemonės“*, nurodytos Reglamento (ES) 2018/1999 2 straipsnio 18 punkte, todėl taip savaime siekiama mažinti sąnaudas ir didinti vartotojų, įskaitant patiriančiuosius energijos nepriteklių, gaunamą naudą. Tokiu būdu tiesiogiai sprendžiamos energijos nepriteklių aštrinančios struktūrinės, pavyzdžiui, neefektyvaus energijos vartojimo buityje, problemos.

([19]) Žr. 4.2 skirsnį.

([20]) 2019 m. birželio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/943 dėl elektros energijos vidaus rinkos (OL L 158, 2019 6 14, p. 54, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/943/oj).

Pagal Direktyvos (ES) 2023/1791 24 straipsnio 1 dalį valstybės narės privalo įgalinti ir apsaugoti energijos nepriteklių patiriančius asmenis. Prie tinkamų priemonių, be kitų, galėtų būti priskiriama:

a) energijos vartojimo efektyvumo priemonių populiarinimas,

b) viešojo finansavimo teikimas pirmiausia pažeidžiamiems naudos gavėjams,

c) visapusės techninės pagalbos ir išsamios informacijos teikimas,

d) lėšų ir finansinių priemonių naudojimas siekiant pažeidžiamoms grupėms padėti gauti naudos iš investicijų į energijos vartojimo efektyvumą.

4.8. **Kurios institucijos galėtų būti atsakingos už stebėjimą?**

Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 5 dalies c punkte nurodytas „subjektas“ galėtų, pavyzdžiui, būti arba viešasis subjektas (nacionalinė reguliavimo institucija, energetikos ministerija, valstybinė agentūra), arba nepriklausomas trečiasis subjektas, konkrečius ir aiškius įgaliojimus šiai užduočiai atlikti gavęs iš valstybės. Svarbu, kad toks subjektas turėtų būtinus horizontaliuosius institucinius įgaliojimus koordinuoti visus atitinkamus subjektus, nurodytus tos direktyvos 3 straipsnyje ir Rekomendacijoje (ES) 2021/1749. Stebėjimas turėtų apimti ne vien naujus politikos sprendimus arba investicijas, bet ir dabartinės padėties vertinimą atsižvelgiant į visas aktualias politikos kryptis ir taisykles. Kiekvienos šalies sprendimai bus individualūs ir priklausys nuo esamų institucijų ir jų užduočių, vis dėlto kai kurios bendro pobūdžio pastabos pateiktos 8 lentelėje.

8 lentelė

3 straipsnio 4 daliai įgyvendinti svarbios institucijos

Institucija	Privalumai
Nacionalinė reguliavimo institucija / energetikos agentūra	Orientuota į (visų rūšių kuro) energetiką ir reguliavimą; dažnai įpareigota įgyvendinti efektyvaus energijos vartojimo politikos uždavinius, pavyzdžiui, energijos vartojimo efektyvumo įpareigojimų sistemą; turi duomenų rinkimo ir stebėjimo patirties
Ministerija (energetikos)	Tiesioginis strategijų poveikis energijos pasiūlai ir paklausai; sukurti mechanizmai, kaip su kitų sektorių ministerijomis koordinuoti kai kuriuos galutinės energijos vartotojus (ne energetikos sektoriai)
Nepriklausoma įstaiga	Nėra interesų konflikto, turi žmogiškuosius išteklius, patirtis įvairiuose sektoriuose

4.9. **Kaip skatinti sąnaudų ir naudos metodikų taikymą?**

Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 5 dalies a punkte valstybių narių reikalaujama skatinti taikyti sąnaudų ir naudos analizės metodikas, pagal kurias būtų galima tinkamai įvertinti platesnę energijos vartojimo efektyvumo naudą. Prie galimų skatinamųjų iniciatyvų, be kitų, galėtų būti priskiriama:

a) **išsamių gairių parengimas.** Valstybės narės galėtų parengti gaires, kaip atlikti sąnaudų ir naudos analizę, kad į ją būtinai būtų įtraukta platesnė nauda ir nauda visuomenei, atsižvelgiant į Komisijos gaires, nurodytas Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 6 dalyje;

b) **mokymas ir pajėgumų stiprinimas.** Valstybės narės galėtų parengti mokymo programas ir praktinius seminarus, kad sprendimų priėmėjai, pavyzdžiui, valdžios institucijos ir tinklų operatoriai, gautų žinių ir priemonių sąnaudų ir naudos analizei atlikti laikantis principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“;

c) **sąnaudų ir naudos analizės įtraukimas į reguliavimo pagrindus.** Teisės aktų ir politikos rengimo nurodymuose galėtų būti reikalaujama sprendimų, ypač susijusių su energetikos sistemomis, priėmimo procesuose naudoti sąnaudų ir naudos analizę;

d) **nepriklausomų priežiūros įstaigų kūrimas.** Tokios įstaigos galėtų persvarstyti sąnaudų ir naudos analizę, kad įsitikintų, ar ji gerai atlikta ir ar atitinka principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“.

5. **Pagrindiniuose teisės aktuose nustatyti ataskaitų teikimo reikalavimai**

5.1. **Integruotų nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų atnaujinimas**

Pagal Reglamento (ES) 2018/1999 3 straipsnio 3 dalies b punktą valstybės narės turi į penkis energetikos sąjungos aspektus, ypač į principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, atsižvelgti savo nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksmų planuose.

5.2. **Pažangos ataskaitų teikimas**

Pagal Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 4 dalį kompetentingos institucijos ([21]) turėtų stebėti, kaip taikomas principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, jei politikos, planavimo ir investicijų sprendimams taikomi patvirtinimo ir stebėjimo reikalavimai.

Principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymui stebėti būtini pagrindiniai duomenys galėtų būti gaunami iš stebėjimo procesų ir susijusių duomenų šaltinių Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų (ES) 2023/1791, 2010/31/ES ([22]), (ES) 2019/944 ir reglamento (ES) 2019/943 taikymo srityse.

Kad valstybės narės savo integruotose nacionalinėse energetikos ir klimato srities pažangos ataskaitose, teikiamose pagal Reglamentą (ES) 2018/1999, praneštų, kaip taikytas principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, reikalaujama visų pirma Direktyvos (ES) 2023/1791 3 straipsnio 5 dalies d punkte. Tokiose ataskaitose turėtų būti bent du aspektai.

Pirmas aspektas – pažangos ataskaitoje turėtų būti principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymo ir pranašumų vertinimas. Valstybės narės tam gali naudoti Komisijos įgyvendinimo reglamente (ES) 2022/2299 ([23]) numatytus stebėjimo rodiklius. Stebėjimui, kaip taikomas principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“, aktualių stebėjimo rodiklių pavyzdžiai pateikti Įgyvendinimo reglamento (ES) 2022/2299 prieduose ir, be kitų, yra:

a) nacionalinis pirminės ir galutinės energijos suvartojimo įnašas ir orientacinė trajektorija (IV priedo 1 lentelė);

b) nacionalinių uždavinių, susijusių su vartotojų dalyvavimu energetikos sistemos veikloje, įgyvendinimo pažanga (VI priedo 6 lentelė);

c) turimi atskirų energijos vartojimo efektyvumo politikos sričių ir priemonių arba jų grupių numatomų ir faktinių išlaidų ir naudos duomenys (IX priedo 5 lentelė);

d) informacija apie rodiklius, susijusius su energijos nepritekliumi (XIX priedo 2 lentelė).

Antras aspektas – pažangos ataskaitoje turėtų būti išvardytos priemonės (įskaitant priemones nacionalinės teisės aktuose), kurių imtasi siekiant pašalinti kliūtis, trukdančias taikyti principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. Rekomendacijos (ES) 2021/1749 priedo 4 skirsnyje išsamiai apžvelgtos priemonės, kuriomis principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikomas konkrečiuose sektoriuose ir politikos srityse – jų nebaigtinis sąrašas pateiktas šio priedo 7 lentelėje.

([21]) Žr. 4.8 skirsnį.

([22]) 2010 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/31/ES dėl pastatų energinio naudingumo (OL L 153, 2010 6 18, p. 13, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2010/31/oj).

([23]) 2022 m. lapkričio 15 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2022/2299, kuriuo nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2018/1999 taikymo taisyklės, susijusios su integruotų nacionalinių energetikos ir klimato srities pažangos ataskaitų struktūra, formatu, technine informacija ir rengimo tvarka (OL L 306, 2022 11 25, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2022/2299/oj).